

Дејана Б. Нешић

<https://orcid.org/0000-0003-0075-2870>

Универзитет у Нишу

Иновациони центар

Марко М. Ђорђевић

<https://orcid.org/0000-0001-9596-8652>

Универзитет у Крагујевцу

Факултет педагошких наука

Катедра за друштвено-хуманистичке науке

УДК 347.635::366.636:159.943.7-053.5

DOI 10.46793/Uzdanica23.2.051N

Оригинални научни рад

Примљен: 25. мај 2026.

Прихваћен: 14. јул 2026.

РОДИТЕЉСКЕ ПРАКСЕ МЕДИЈАЦИЈЕ ДЕЧЈЕ УПОТРЕБЕ МЕДИЈА У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ

Айсиџраќи: У раду се истражују перцепције родитеља ученика виших разреда основне школе о медијским навикама деце, њиховој изложености различитим медијским садржајима и стратегијама родитељске медијације као механизмима усмеравања и социјализације. Циљ је испитати како родитељи разумеју своју улогу у медијском посредовању деце, кроз процену медијских садржаја, перцепцију њиховог утицаја на социјализацију и избор медијационих стратегија. Истраживање је спроведено комбинацијом анкете (118 родитеља из градске и сеоске школе) и фокус група са родитељима из две школе (8 у сеоској и 10 у градској). Утврђено је да већина деце подједнако прати медије радним данима и викендом (82,2% родитељских одговора), и то најчешће дечје емисије (44,1%) и емисије о животињама и природи (39%). Већина родитеља (89%) сматра да су деца често изложена непримереним садржајима и да је потребно ограничити време проведено уз медије, што указује на примену рестриктивне медијације. Више од половине родитеља (56,7%) сагласно је да телевизијски програм доприноси бољем дечјем разумевању света, што указује на препознавање образовних предности телевизије. Квалитативни налази показују да родитељи настоје да буду кључни медијатори кроз дијалог, лични пример и моделовање понашања, али се суочавају са практичним ограничењима (недостатак времена, технолошка надмоћ деце) и ограниченом институционалном подршком. Ставови о медијима су амбивалентни: препознаје се њихов едукативни потенцијал, али и ризици од штетних садржаја и негативног утицаја на социјализацију. Резултати указују на значај унапређења медијске писмености родитеља, развоја интегрисаних приступа медијском образовању и потребу за снажнијом системском подршком и регулацијом.

Кључне речи: медијске навике деце, родитељска медијација, медијско образовање, медијска писменост, процес социјализације.

УВОД

Млади у великој мери обликују свој систем вредности под утицајем медија, због чега је важно стварати медијско окружење које доприноси њиховом здравом развоју. Валкенбург и Пјотровски истичу изазове савременог дигиталног окружења: нагли раст коришћења медија¹ и технолошке промене које је тешко пратити, као и пренамена традиционалних медија (*repurposing traditional media*) (Valkenburg, Piotrowski 2017). У телевизијском контексту то подразумева гледање на захтев, коришћење „другог екрана” за коментарисање емисија, избегавање реклама, континуирано гледање или *бинцовање* (енгл. *binge viewing*) преко *сјуприминг* (енгл. *streaming*) сервиса, попут Нет-фликса (*Netflix*) и Епл ТВ-а (*AppleTV*) (Valkenburg, Piotrowski 2017: 1–2). Ауторке напомињу да су медији постали кључни део друштвеног живота адолесцената, те да изазови попут вршњачког насиља, заљубљивања, социјалне изолације и сексуалности сада улазе у домен родитељског надгледања медија. У васпитању 21. века, према наводима ауторки, није пресудно техничко знање, већ „проактивно медијско надгледање, у којем родитељи озбиљно схватају искуства деце и помажу им да обликују медијске смернице које најбоље одговарају њиховим јединственим потребама” (Valkenburg, Piotrowski 2017: 266).

Рана и проблематична употреба дигиталних медија код деце повезана је са негативним исходима, па је осим симптома зависности важно дефинисати ризичну употребу технологије (Selak et al. 2025). Студије указују да родитељске стратегије медијације смањују склоност деце ка зависности од дигиталних игара, док деца која гледају искључиво Јутјуб (*Youtube*) показују већи ниво зависности у односу на ону која користе само телевизијске канале за децу (Çalhan, Göksu 2024). У дигиталном добу улога родитеља као посредника између медијског садржаја и искустава деце постаје кључна. Чак и деца узраста 3–6 година често су изложена садржајима непримереним узрасту, а родитељи најчешће посредују тако што ограничавају време пред екраном и активно прате коришћење дигиталних уређаја, док то време варира у зависности од образовног нивоа родитеља (Ata-Aktürk, Akman 2024). Родитељска медијација постаје сложенија у касном детињству и раној адолесценцији, када деца прелазе са контролисане на саморегулисану употребу медија.

Проблем рада односи се на недовољно разумевање начина на који родитељи деце виших разреда основне школе перципирају улогу медија и употребу медија код своје деце, као и стратегије које примењују у њеној

¹Чак и истраживања од пре једне деценије указују на доминацију употребе медија над формалним образовањем: „Током деведесетих, деца и тинејџери проводили су у просеку четири сата користећи медије, док је данас то шест сати у просеку за децу и девет сати за тинејџере, што значи да они проводе више времена уз медије него у школи” (Rideout 2015, према: Valkenburg, Piotrowski 2017: 1).

регулацији. Циљ рада је да се, анализом ставова и пракси родитеља, испитају начини на које они посредују у употреби медија од стране своје деце, како процењују квалитет медијских садржаја и њихов утицај на социјализацију, као и како перципирају користи и ризике употребе медија и које стратегије примењују у њеној регулацији, са циљем расветљавања модела родитељске медијације и кључних изазова са којима се суочавају.

Родитељска медијска медијација представља кључни елемент медијске писмености деце, што ће бити даље разматрано у раду.

МЕДИЈСКА ПИСМЕНОСТ И РОДИТЕЉСКА МЕДИЈАЦИЈА

Од 1940-их година културолошке и медијско-психолошке студије интердисциплинарно истражују односе младих и медија (Valkenburg, Piotrowski 2017). Савремена теорија медијског учења полази од разумевања да деца нису пасивни конзументи, већ активни тумачи медијских порука које интегришу у свакодневно искуство и социјализацију. Медијски утицаји обликују дечије когнитивне, емоционалне и друштвене обрасце, отварајући простор за теоријско промишљање медијске писмености.

Медијска писменост подразумева критичко разумевање медијских садржаја и повезује се са демократизацијом друштва (Masterman 1985), дечјим правима (Buckingham 2000, 2003) и грађанском партиципацијом (Livingstone 2004). Често се дефинише као „способност да се приступи, анализирају, вреднују и креирају поруке у различитим контекстима” (Livingstone 2004: 3). Дејвид Бакингам истиче да деца нису пасивни примаоци медијских садржаја, већ активни тумачи који кроз медије обликују идентитет и уче друштвене улоге, због чега је развој критичке медијске писмености од кључног значаја (Buckingham 2000). У том контексту, Дафна Леммиш наглашава да су деца активна публика, али да у процесу конструкције медијских значења важну улогу имају одрасли (Lemiš 2015). Према овој ауторки, родитељи и наставници, као „медијски ментори” подржавају развој дубљег и критичког разумевања медијских садржаја², што кореспондира са концептом зоне наредног развоја Л. Виготског (Vygotsky 1978).

Теоријски оквир родитељске медијације наглашава активно ангажовање родитеља, моделовање понашања и креирање медијски богатог окружења које подржава безбедну и корисну употребу медија (Merdin 2025). Квантитативна истраживања показују да родитељска медијација делимично посредује

² Док предшколско дете може спонтано да ужива у цртању, родитељско објашњење да су ликови измишљени и да насилне сцене не треба опонашати помаже му да разликује фикцију од реалности; слично томе, адолесцент уз разговор са одраслима може научити да препозна родне стереотипе или комерцијалне интересе у телевизијским серијама, чиме се развија његово критичко медијско мишљење (прим. ауторке).

у односу родитељ–дете у свим димензијама дигиталне родитељске свесности, укључујући негативно моделовање понашања, дигиталну непажњу, ефикасно коришћење и заштиту од ризика (Bayar et al. 2026). Основне стратегије родитељске медијације су: активна, кроз разговор о телевизијском садржају, рестриктивна, која укључује правила и ограничења гледања телевизије и заједничко коришћење које се односи на дељење искуства без коментара (Nathanson 1998, 1999; Valkenburg et al. 1999, према: Clark 2011: 326)³. Ова типологија потврђена је и у контексту видео-игара (Nikken, Jansz 2006, према: Livingstone, Helsper 2008: 583). Новије димензије укључују: партиципативност (интернет, друштвене мреже), преговарање (двосмеран процес медијације јер деца поседују више техничког знања од родитеља), обрнуто посредовање (*children-to-parent-mediation*) и заједничко учење дигиталних вештина (Clark 2011). Концепт „разумне медијације” подразумева активан дијалог и заједничко тумачење, уместо пуких забрана (Clark 2013).

Истраживања показују разлике у перцепцији родитеља и деце: родитељи верују да успешно надгледају дељење медијске активности, док деца то често доживљавају другачије (Nathanson 2001). Обрасци медијске употребе деце утичу на избор стратегија родитеља, што указује на реципрочну природу родитељске медијације (Nikken, De Graaf 2013).

На избор стила медијације утичу образовање, социоекономски статус и обрасци дигиталне потрошње родитеља; промотивни и партиципативни стилови су примеренији, док је најзаступљенији рестриктивни стил, посебно у нуклеарним породицама (Venkataswamy 2025).⁴ Прекомерно и неструктурирано коришћење екрана може нарушити породичну комуникацију, развој деце и академске резултате; ауторитарни родитељски стилови додатно повећавају отпор деце, а подржавајући и дигитално писмени родитељи ефикасно управљају онлајн-претњама (Akarçay Ulutaş et al. 2025).⁵ Квалитет комуникације представља кључни посреднички механизам: позитивни ставови родитеља смањују проблематичну употребу медија јачањем дијалога, док је ставови очева могу повећати нарушавањем квалитета мајчиног дијалога (Taylor et al. 2024). Дакле, акценат је на конструктивном разговору и коорди-

³ Дефиниција ових стратегија у општијој форми применљивој на све медије гласи: „Активна медијација подразумева разговор о медијском садржају док је дете укључено у медиј (гледа, чита, слуша); обухвата и позитивне/инструктивне и негативне/критичке облике медијације; Рестриктивна медијација односи се на постављање правила која ограничавају коришћење медија, укључујући ограничења времена, места коришћења или самог садржаја (нпр. забрана излагања насилним или сексуалним садржајима), без нужног разговора о значењу или ефектима тог садржаја; Заједничко коришћење (*co-using*) значи да родитељ остаје присутан док је дете укључено у медиј (као код заједничког гледања телевизије), дели искуство са дететом, али без коментарисања садржаја или његових ефеката (Livingstone, Helsper 2008: 583).

⁴ Истраживање је спроведено у Индији и односи се на децу млађег школског узраста (8 до 10 година).

⁵ Анализа 23 рецензиране студије објављене између 2016. и 2024. године.

нисаним дијадским стратегијама родитеља ради превенције ране проблематичне употребе медија (Lin et al. 2025). Заједничко коришћење дигиталних медија има мали, али значајан позитиван ефекат на учење деце до 6 година (Taylor et al. 2024), док експерименти показују да деца уче најбоље у „уживо” интеракцији (Taylor et al. 2024).

Иако се студије односе на децу предшколског и млађег школског узраста, налази указују на рано формирање медијских навика и образаца родитељске медијације, који се модификовано настављају и у старијем школском узрасту. У даљем тексту рад је усмерен на културу екрана и специфичности медијског одрастања ученика виших разреда основне школе.

КУЛТУРА ЕКРАНА И МЕДИЈСКО ОДРАСТАЊЕ ДЕЦЕ ВИШИХ РАЗРЕДА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

*Екранска култура*⁶ може се разумети као скуп пракси, вредности и значења насталих кроз свакодневну употребу екрана који обликује искуства, социјализацију и културне обрасце, на шта указују различити аутори кроз анализу улоге медија у свакодневном животу (Buckingham 2000; Livingstone 2002; Postman 1982; Castells 2009; Ito et al. 2019). Иако телевизија остаје значајан медиј у породичном окружењу, онлајн-платформе и пракса „другог екрана” мењају обрасце медијског одрастања, што указује на потребу за сложенијим приступима разумевању медијских ефеката.

Савремени приступи медијске ефекте дефинишу као промене у когницији, емоцијама или понашању које зависе од индивидуалних карактеристика корисника, контекста и начина обраде медијских садржаја (Slater 2007; Valkenburg, Peter 2013, према: Valkenburg et al. 2024). У том смислу, *Mogel диференциране осејљивосји (DSMM)* наглашава да медијски ефекти нису униформни, већ варирају у зависности од развојних, социјалних и контекстуалних фактора (Valkenburg, Peter 2013). Додатно, показано је да се дечје реакције на медије разликују на когнитивном, емоционалном и социјално-понашајном нивоу у зависности од индивидуалних и контекстуалних услова (Valkenburg 2004).

Теорија когнитивног развоја, по Пијажеу, објашњава да су деца узраста 11–14 година на нивоу формалних операција, односно у стању да размишљају критички и апстрактно (Piaget 1951). Ове идеје примењене су у савременим истраживањима како би се објаснило на који начин деца ин-

⁶ Овај термин се користи као аналитички апарат за разумевање како екранизовани медији трансформишу перцепцију, интеракцију и учење младих, повезујући емпиријске и теоријске перспективе медијске културе (прим. аут.).

терпретирају медијске садржаје и како се развија њихова медијска писменост (Jeong 2012; Šramová 2014; Wartell, Pila 2020). Са узрастом деца прелазе од дословног и емотивног тумачења ка способности критичког сагледавања ироније, симболике и друштвених порука (Lemish 2015). Ове развојне карактеристике, које Пијаже и Лемиш доводе у везу са когнитивним и интерпретативним способностима деце, чине теоријску основу за разумевање родитељске медијације као постепеног процеса усмеравања и развоја дигиталне саморегулације.

У контексту основношколаца виших разреда, родитељска медијација остаје кључна за контролу времена пред екраном. Истраживања указују на изостанак конзистентног ангажовања у заједничком коришћењу дигиталних платформи са децом: 62% родитеља повремено гледа Јутјуб са својом децом, а свега 17% Тикток садржаје (Common Sense Media 2024). Аутори наглашавају важност ефикасних интервенција усмерених на подстицање активне родитељске медијације и надзора како би се адолесцентима помогло да развију дигиталну писменост, нарочито онима чији родитељи нису високообразовани или су разведени (Lou et al. 2024).

Постављање узрасно прилагођених правила за коришћење дигиталних медија има превентивни ефекат, али строго ограничавање код старијих адолесцената (од 15,7 година) може бити контрапродуктивно (Geurts et al. 2025). Комбиновање надзора, едукације и заједничког коришћења медија, уз фокус на телевизију и селективну дигиталну активност, представља предуслов за развој дигиталне писмености и превенцију проблематичних образаца коришћења медија.

У наставку је изложена методологија истраживања којом се испитује како се ови процеси манифестују у искуствима ученика и родитеља.

МЕТОДОЛОГИЈА РАДА

Проблем истраживања односи се на недостатак систематичног увида у перцепције, праксе и стратегије медијског посредовања родитеља деце виших разреда основне школе у дигиталном окружењу, односно у начине на које родитељи интерпретирају улогу медија у животима деце и регулишу њихову медијску употребу.

Циљ рада је да се, анализом ставова и пракси родитеља, испитају начини на које родитељи посредују у употреби медија њихове деце, како процењују квалитет медијских садржаја и њихов утицај на социјализацију, као и које стратегије примењују у њеној регулацији, ради идентификовања модела родитељске медијације и кључних изазова са којима се суочавају.

У складу са циљем рада, формулисана су следећа истраживачка питања:

- 1) Како родитељи посредују у употреби медија њихове деце;

2) Како родитељи процењују квалитет медијских садржаја и њихов утицај на социјализацију деце;

3) Како родитељи перципирају користи и ризике употребе медија и које стратегије примењују у њеној регулацији.

ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА

Полазећи од постављених истраживачких питања, формулисане су дескриптивне истраживачке хипотезе, усмерене на испитивање перцепција и пракси родитељске медијације.

X1: Претпоставља се да родитељи перципирају да деца користе медије подједнако радним данима и викендом.

Образложење: Претходна истраживања показују да дигитални медији постају централни део свакодневног живота деце и адолесцената, често конкуришући школским и ваншколским активностима (Valkenburg 2004; Buckingham 2007; Lemish 2015).

X2: Претпоставља се да већина родитеља сматра да је потребно ограничити време које деца проводе уз медије.

Студије родитељског посредовања указују да родитељи често примењују рестриктивне стратегије како би контролисали медијску употребу и смањили потенцијалне негативне ефекте (Nathanson 2001; Valkenburg, Piotrowski 2017).

X3: Претпоставља се да родитељи препознају да децу највише занимају емисије прилагођене узрасту, док у мањој мери прате програме за одрасле.

Истраживања показују да деца и адолесценти селективно бирају садржаје који одговарају њиховом узрасту и интересовањима, док родитељи ово препознају и вреднују као важан фактор у посредовању (Lemish 2015; Buckingham 2007).

X4: Претпоставља се да родитељи сматрају да су деца често изложена неприкладним телевизијским садржајима, али да истовремено телевизија може допринети бољем разумевању света.

Теорија медијског утицаја и родитељског посредовања наглашава двоstrуку природу медија: они пружају образовне и социјалне користи, али истовремено носе потенцијалне ризике, што родитељи препознају и балансирају (Nathanson 2001; Valkenburg 2004).

МЕТОДЕ, УЗОРАК И ИНСТРУМЕНТИ ИСТРАЖИВАЊА

У истраживању је примењен комбиновани метод: квантитативни, путем анкете, и квалитативни, кроз анализу фокус група.

Узорак анкете обухвата 118 родитеља из две школе у Нишу (59 из градске ОШ „Ђелекула” и 59 из приградске ОШ „Војислав Илић Млађи”, Трупале). Имајући у виду пригодни узорак, добијени резултати омогућавају увид у испитивани феномен, али не дозвољавају генерализацију на ширу популацију.

Узорак фокус група је обухватио 18 родитеља ученика виших разреда основне школе, од чега 10 из градске и 8 из сеоске средине. Старост деце кретала се од 10 до 15 година, при чему је доминантан узраст био између 11 и 14 година. Структуру узорка претежно чине мајке ($n = 15$), док су очеви били мање заступљени ($n = 3$), што је уобичајено за истраживање породичних пракси. Део испитаника имао је више деце у циљном узрасту, што је допринело богатијем увиду у варијације родитељске медијације унутар породичног контекста. Дискусија је вођена према припремљеним питањима, уз активацију свих учесника.

Квантитативни део омогућио је проверу хипотеза, док су фокус групе пружице дубље разумевање ставова и контекста, чиме се оба приступа међусобно допуњују у анализи родитељске медијације.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У приказу резултата најпре се дају резултати анкетног упитника, а потом налази добијени у разговору у оквиру фокус група.

ПРИКАЗ РЕЗУЛТАТА АНКЕТНОГ УПИТНИКА

У овом одељку биће приказани резултати добијени статистичком обрадом одговора на питања о времену коришћења медија, интересовањима за емисије, оцени садржаја и потреби за ограничењем времена.

У Табели 1 дат је приказ одговора родитеља на питање да ли деца више прате медије радним данима или викендом.

Табела 1. Одговори родитеља на питање да ли њихово дете медије прати током радне недеље или викендом

Праћење медија	Фреквенције	Проценти
Радним данима	6	5,10
Викендом	15	12,70
Подједнако	97	82,20
Укупно	118	100,00

Из Табеле 1 уочава се да више од четири петине родитеља наводи да њихова деца подједнако прате медије радним данима и викендом, док свега

десетина то чини искључиво викендом, а двадесети део само радним данима. Ови налази су сагласни са теоријским и емпиријским увидима о значајном порасту употребе медија код деце у савременом дигиталном окружењу, у којем различити медији и платформе постају интегрални део свакодневног живота (Valkenburg, Piotrowski 2017). Налази се могу тумачити у оквиру концепта екранске културе, у којој медији постају саставни део свакодневних пракси деце и прожимају простор игре, учења и забаве (Livingstone 2002; Ito et al. 2010). Повећана доступност и разноврсност медијских садржаја доприноси интензивнијој употреби медија, при чему медији добијају све значајнију улогу у процесима социјализације и свакодневног учења деце (Buckingham 2003). Резултати показују да је медијско окружење постало важан фактор у свакодневној рутини предадолесцентске деце и наглашавају значај родитељског надзора и медијације. Истовремено, ово директно одражава промену у обрасцима родитељске медијације, која у дигиталном окружењу све више укључује елементе преговарања и заједничког учествовања, а не искључиво рестриктивне контроле (Clark 2011; Livingstone, Helsper 2008).

У Табели 2 приказани су резултати одговора на питање о томе какве емисије занимају њихово дете.

Табела 2. Одговори родитеља на питање какве емисије занимају њихово дете

Тип емисије	Број испитаника	Проценат
О животињама и природи	46	39,0
Намењена деци	52	44,1
О моди	23	19,5
Емисије за одрасле	9	7,6
Неке друге	47	39,8

Код овог питања родитељима је омогућено да заокруже више одговора, због чега збир процената прелази 100. Табела 2 показује да готово половина родитеља наводи да њихово дете најчешће гледа емисије намењене деци, док су на другом месту популарне емисије о животињама и природи, чиме се истиче едукативна функција медија. Значајан проценат родитеља наводи и друге врсте садржаја, што указује на разноврсност интересовања и флексибилност дечјих медијских преференција. Овај налаз се може довести у везу са развојним карактеристикама деце у фази формалних операција, када се развијају сложеније когнитивне способности и већа способност селективног односа према медијским садржајима (Piaget 1951; Lemish 2015). Ниска гледаност емисија намењених одраслима (7,6%) наглашава потребу за квалитетним програмом прилагођеним предадолесцентима и њиховој фази когнитивног развоја (Piaget 1972). Адекватан медијски садржај доприноси социјализацији, развоју медијске писмености и обликовању ставова, у

складу са налазима претходних истраживања (Valkenburg 2004; Buckingham 2007; Lemish 2015).

У Табели 3 приказан је став родитеља о изложености деце ТВ садржајима непримереним узрасту.

Табела 3. Приказ одговора родитеља на констатацију: „Данас су деца често изложена ТВ садржајима неприлагођеним узрасту”

Честа изложеност деце неприлагођеним телевизијским садржајима	Фреквенције	Проценти
Уопште се не слажем	4	3,4
Не слажем се	4	3,4
Немам мишљење	5	4,2
Слажем се	66	55,9
Потпуно се слажем	39	33,1
Укупно	118	100,0

Највећи проценат родитеља (скоро три петине) сагласан је са констатацијом да су деца изложена непримереним садржајима, при чему више од трећине изражава потпуну сагласност. Око 10% родитеља није сагласно, док део испитаних заузима неутралан став по овом питању. Ови налази су у складу са закључцима истраживања „Означавање ТВ програма и заштита деце” (UNICEF 2013), према којем квалитетна понуда медијских садржаја прилагођена децем узрасту може смањити гледање неприкладних садржаја и допринети заштити деце. Налази се могу тумачити и у оквиру Модела диференциране осетљивости на медијске ефекте (DSMM), према којем медијски утицаји зависе од развојних, индивидуалних и контекстуалних фактора, укључујући узраст, породично окружење и стил родитељске медијације (Valkenburg, Peter 2013).

У Табели 4 дате су оцене родитеља о томе да ли телевизијски програм доприноси бољем децем разумевању света.

Табела 4. Приказ одговора родитеља на констатацију: „ТВ програм доприноси да дете боље разуме свет око себе”

ТВ програм побољшава деце разумевање света	Фреквенције	Проценти
Уопште се не слажем	5	4,2
Не слажем се	26	22,0
Немам мишљење	20	16,9
Слажем се	62	52,5
Потпуно се слажем	5	4,2
Укупно	118	100,0

Налази показују да родитељи у великој мери (више од половине испитаних родитеља) препознају едукативни потенцијал телевизије, што је

у складу са истраживањима која истичу да квалитетан медијски садржај може допринети разумевању друштвеног и природног окружења код деце (Buckingham 2007; Valkenburg 2004). Слично томе, аутори наглашавају да медији, уколико се критички и педагошки усмеравају, могу представљати значајан ресурс за развој критичког мишљења, медијске писмености и социјалног учења (Bake 2013; Buckingham 2003). Ипак, удео родитеља који оспоравају ову улогу медија (нешто изнад петине се не слаже са тврдњом) сугерише потребу за унапређењем квалитета програма и за јачом педагошком применом медија у школи.

Додатно, амбивалентни ставови родитеља о изложености непримереним садржајима и доприносу бољем децјем разумевању света могу се тумачити у оквиру Модела диференциране осетљивости на медијске ефекте (DSMM), према којем исти медијски садржаји могу имати различите исходе у зависности од контекста и индивидуалних карактеристика детета (Valkenburg, Peter 2013).

Табела 5 приказује ставове родитеља о потреби да се примени један вид рестриктивне медијације.

Табела 5. Приказ одговора родитеља на констатацију: „Родитељи треба да лимитирају време које дете проводи испред одређеног медија (ТВ, радио, новине/часопис, интернет)”

Лимитирање времена	Фреквенција	Процент
Уопште се не слажем	1	0,8
Не слажем се	6	5,1
Немам мишљење	6	5,1
Слажем се	63	53,4
Потпуно се слажем	42	35,6
Укупно	118	100,0

Резултати из Табеле 5 показују да око 90% родитеља сматра да је потребно ограничити време које дете проводи уз медије, што одражава доминацију рестриктивне медијације (Nathanson 1998, 1999; Livingstone, Helsper 2008). Ипак, ова стратегија сама по себи не гарантује развој критичког разумевања медија, те истраживања указују да су активна и партиципативна медијација ефикасније у подстицању анализе и тумачења медијских садржаја (Clark 2011, 2013; Buckingham 2000; Lemish 2015). Стога комбинација различитих медијационих приступа представља најподстицајнији оквир за развој медијске писмености код деце (Livingstone 2004; Lemish 2015).

НАЛАЗИ ФОКУС ГРУПА

Фокус групе су вођене на основу унапред дефинисаних тематских целина:

- улога родитеља као медијатора у дигиталном окружењу;
- перцепција недостатка квалитетног дечјег садржаја и последице по социјализацију;
- ставови родитеља о утицају медија – баланс између користи и штете;
- практичне стратегије родитељске контроле, њихове препреке и процењена ефикасност.

УЛОГА РОДИТЕЉА КАО МЕДИЈАТОРА У ДИГИТАЛНОМ ОКРУЖЕЊУ

Фокус групе указују на снажно присутно уверење родитеља да имају централну улогу у медијском посредовању. Већина учесника препознаје потребу да надгледа и регулише медијске активности деце, али истовремено уочава препреке у доследној примени тих пракси. Као главна препрека наводе се убрзан темпо живота, послови и кућне обавезе, што резултира „препуштањем” деце медијима као облику пасивне неге. Једна од учесница каже: „Кад је на компјутеру он је најмирнији... стварно мислим, и превише времена проводе уз компјутер” (мајка, село). И друга мисли слично: „Да им не би сметала да обаве неки посао, родитељи их пусте” (мајка, село). Међутим, трећа учесница истиче да је на интернету контрола потребнија: „Нарочито интернет, ту контрола нешто ригорознија треба да постоји, али опет у неким годинама, од тринаест година, када улазе у тај период пубертета” (мајка, град).

Родитељска контрола често се реализује кроз интерне договоре и породичну комуникацију, а не кроз рестриктивне мере. Уместо забрана, већина родитеља преферира дијалог и објашњавање, што указује на примену комуникативне медијације (Livingstone, Helsper 2008). Као што један отац истиче: „Разговарамо, чак и ако виде нешто, они питају, интересује их, објасним да то није права ствар [...] трудим се да их наведем на прави пут” (отац, град). Ови налази указују на прелаз са традиционалне, ауторитативне медијације ка преговарачким и реципрочним облицима, у којима деца постају активни актери у обликовању медијских пракси (Clark 2011).

Посебно је значајно схватање родитеља као медијских модела, када деца преузимају обрасце медијске употребе директно од својих родитеља. То потврђује мајка из градске средине: „Ако родитељ у кући гледа такав програм [...] и дете ће гледати такав програм” (мајка, град).

НЕДОСТАТАК КВАЛИТЕТНОГ ДЕЧЈЕГ САДРЖАЈА И ПОСЛЕДИЦЕ ПО СОЦИЈАЛИЗАЦИЈУ

Једна од доминантних тема била је критика квалитета медијског садржаја доступног деци, као и његов утицај на социјализацију. Родитељи изражавају забринутост због отуђености деце која све чешће комуницирају путем дигиталних платформи уместо у директној интеракцији: „Деца су нам

тотално отуђена [...] треба некако стимулирати да се друже, а не да се дописују преко Фејса, Вајбера, да разговарају преко Скајпа, да 'висе' на Тиктоку и Јутјубу" (мајка, град).

Насиље, као доминантна тема у медијском садржају, примећује се чак и на јавном сервису, што родитељи доживљавају као неприхватљиво. Илустративан је опис једне мајке: „Једанаест увече, филм, убиства, крвопролиће, [...] одсеца руку неком, ставља је у неку воденицу и крв липти на све стране [...] на РТС-у" (мајка, град). И цртани филмови се сматрају потенцијално штетним, како због насиља, тако и због бљештавих ефеката и агресивне музике који могу утицати на сензорну преоптерећеност код деце: „[...] бљеште, музика која трешти [...] потпуно нездрава за слух и дете ће наравно после тога бити нервозно" (мајка, град).

Овакви наводи упућују на потребу за већим улагањем у развој квалитетног и узрасту прилагођеног медијског садржаја, али и на улогу државних институција и регулаторних тела у његовом надгледању.

ПЕРЦЕПЦИЈА РОДИТЕЉА О УТИЦАЈУ МЕДИЈА – БАЛАНС ИЗМЕЂУ КОРИСТИ И ШТЕТЕ

Родитељи су свесни да медији нису искључиво штетни, већ да носе и потенцијал за едукацију и развој. Интернет и дигитални алати, упркос ризицима, препознају се као ресурси за учење и развијање комуникационих вештина, нарочито језичких: „Мој син је користио интернет за учење енглеског, одлично разуме, пише већ неке озбиљне преписке" (мајка, град).

Свест о балансу између користи и штете огледа се и у примени стратегија критичке медијске писмености у кућном окружењу. Родитељи говоре о ситуацијама у којима деца самостално долазе до разумевања медијских порука, кроз разговор и заједничко гледање садржаја. Пример једне мајке која је са дететом гледала емисију и дискутовала о теми указује на елементе рефлексивног медијског посредовања.

ПРАКТИЧНЕ СТРАТЕГИЈЕ РОДИТЕЉСКЕ КОНТРОЛЕ: ПРЕПРЕКЕ И УСПЕШНОСТ

Родитељи примењују различите стратегије медијске контроле: од директне забране, преко техничке контроле (закључавање интернета), до договора и преговарања. Ипак, наглашавају се бројне препреке. Један од проблема представља технолошка надмоћ деце: „Закључају они интернет од нас" (мајка, село).

Забринутост за безбедност деце на интернету је распрострањена, што указује на перципирани недостатак ефикасних механизма заштите. Родитељи наводе проблеме као што су излагање непримереном садржају, трговина

децом, и дезинформације: „На Јутјубу можеш свашта да видиш [...] довољно је да види снимак ко зна чега” (отац, град).

Истовремено, уочене практичне препреке као што су недостатак времена и технолошка надмоћ деце указују на ограничења индивидуалних стратегија медијације и потребу за системском подршком, позиционирајући овај процес као шире друштвено условљен. Налази фокус група потврђују реципрочни карактер родитељске медијације, у којој деца нису пасивни примаоци, већ активни учесници у обликовању медијских пракси (Nikken, De Graaf 2013; Buckingham 2000). Иако квантитативни налази указују на доминацију рестриктивних стратегија, квалитативни увиди наглашавају значај дијалога и заједничког тумачења медијског садржаја, што је у складу са концептом „разумне медијације” (Clark 2013) и приступима који медијску писменост везују за активно и партиципативно ангажовање, а не искључиво за контролу (Buckingham 2000; Lemiš 2015).

У целини, налази указују да је медијска употреба деце део свакодневне рутине, што потврђује њену улогу у социјализацији (Valkenburg, Piotrowski 2017).

ЗАКЉУЧАК

Ово истраживање потврђује да родитељи имају централну улогу у посредовању дечије употребе медија у дигиталном окружењу, при чему се њихове праксе крећу између контроле и подршке. Квантитативни налази указују да родитељи преципирају релативно стабилне обрасце употребе медија од стране деце током недеље (X1), изражену потребу за ограничењем временаведеног уз медије (X2), доминацију садржаја прилагођених узрасту (X3), али и истовремену изложеност неприлагођеним садржајима, уз препознавање образовног потенцијала телевизије (X4).

Квалитативни налази додатно показују да родитељи настоје да примењују активне облике медијације, пре свега кроз разговор, праћење и моделовање понашања, али да су ове праксе често фрагментарне, интуитивне и реактивне, што указује на недостатак формализованог знања о медијском васпитању. Ограничења као што су недостатак времена, недовољна доступност квалитетних садржаја и асиметрија у дигиталним компетенцијама између родитеља и деце додатно усложњавају процес медијског посредовања.

Интеграција квантитативних и квалитативних налаза указује да родитељска медијација функционише као динамичан и контекстуално условљен процес, у којем се преплићу рестриктивне, активне и партиципативне стратегије. У том смислу, медијација се не може свести на контролу приступа медијима, већ подразумева развој дијалога и подршку дечјој интерпретацији медијских садржаја, што је кључно за развој медијске писмености.

Резултати указују на потребу за систематским оснаживањем родитеља кроз програме медијске писмености, као и за унапређење медијске понуде прилагођене деци. Посебан допринос рада огледа се у указивању на јаз између декларисаних ставова и практичних стратегија родитеља, што отвара простор за даља истраживања усмерена на развој ефикасних модела медијског васпитања у савременом дигиталном окружењу.

ЛИТЕРАТУРА

UNICEF (2013). *Означавање ТВ садржаја и заштити деце – анализа програма националних емисија*. Београд: UNICEF.

Akarçay Ulutaş, D., Özcan, R., Aldanma, Y., Çelik, S., Şeker, Ö. (2025). Children in the Digital World from a Parental Perspective: A Scoping Review. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 9(1), 44–60. <https://doi.org/10.70989/scd.1686290>

Ata-Aktürk, A., Akman, M. B. (2024). What happens beyond the screen? Uncovering digital technology perception, usage, and parental mediation among 3–6-year-old Turkish children. *Journal of Child and Family Studies*, 33, 3191–3210. <https://doi.org/10.1007/s10826-024-02888-x>

Bake, D. (2013). *Медијска педагогика*. Београд: Факултет за медије и комуникације.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Bandura, A., Ross, D., Ross, S. A. (1963). Imitation of film-mediated aggressive models. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(1), 3–11. <https://doi.org/10.1037/h0048687>

Bayar, M. E., Kulaksiz, T., Toran, M. (2026). How does parental mediation regulate the association between digital parental awareness and the parent–child relationship? *Early Childhood Education Journal*, 54, 773–787. <https://doi.org/10.1007/s10643-025-01879-x>

Buckingham, D. (2000). *After the death of childhood: Growing up in the age of electronic media*. Cambridge: Polity Press.

Buckingham, D. (2003). *Media education: Literacy, learning and contemporary culture*. Cambridge: Polity Press.

Buckingham, D. (2007). *Beyond technology: Children's learning in the age of digital culture*. Cambridge: Polity Press.

Byrne, S., Lee, T. (2011). Toward predicting youth resistance to internet risk prevention strategies. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 55(1), 90–113. <https://doi.org/10.1080/08838151.2010.549789>

Çalhan, C., Göksu, İ. (2024). An effort to understand parents' media mediation roles and early childhood children's digital game addiction tendency: A descriptive correlational survey study. *Education and Information Technologies*, 29, 17825–17865. <https://doi.org/10.1007/s10639-024-12544-y>

Castells, M. (2009). *Communication power*. Oxford: Oxford University Press.

Clark, L. S. (2011). Parental mediation theory for the digital age. *Communication Theory*, 21(4), 323–343. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2011.01391.x>

Clark, L. S. (2013). *The parent app: Understanding families in the digital age*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199899616.001.0001>

Common Sense Media (2024). *Parents: What are kids watching on tablets?* <https://www.parents.com/what-are-kids-watching-on-tablets-11689876/>

Geurts, S., Koning, I., Van den Eijnden, R., Vossen, H. (2025). Parental internet-specific rules and the onset of adolescents' problematic social media use: Prospective study testing potential moderators. *Journal of Medical Internet Research*, 27, e64252. <https://doi.org/10.2196/64252>

Ito, M., Baumer, S., Bittanti, M., Boyd, D., Cody, R., Herr-Stephenson, B., Horst, H. A., Lange, P. G., Mahendran, D., Martínez, K. Z., Pascoe, C. J., Perkel, D., Robinson, L., Sims, C., Tripp, L. M. (2019). *Hanging Out, Messing Around, and Geeking Out: Kids Living and Learning with New Media*. Cambridge, MA: MIT Press.

Jeong, S. H. (2012). Children's media literacy: A meta-analytic review of intervention studies. *Communication Research*, 39(3), 347–364. <https://doi.org/10.1177/0093650211420412>

Katz, E., Blumler, J. G., Gurevitch, M. (1973). Uses and gratifications research. *Public Opinion Quarterly*, 37(4), 509–523. <https://doi.org/10.1086/268109>

Lemish, D. (2015). *Children and media: A global perspective*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.

Lin, C., Cui, Y., Wang, X., Su, X., Zhang, L., Peng, Q. (2025). The impact of parental media attitudes and mediation behaviors on young children's problematic media use in China. *Behavioral Sciences*, 15(8), 1141. <https://doi.org/10.3390/bs15081141>

Livingstone, S. (2002). *Young people and new media: Childhood and the changing media environment*. London: Sage.

Livingstone, S. (2004). Media literacy and the challenge of new information and communication technologies. *The Communication Review*, 7(1), 3–14. <https://doi.org/10.1080/10714420490280152>

Livingstone, S., Helsper, E. J. (2008). Parental mediation of children's internet use. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(4), 581–599. <https://doi.org/10.1080/08838150802437396>

Lou, J., Wang, M., Xie, X., Wang, F., Zhou, X., Lu, J., Zhu, H. (2024). The association between family socio-demographic factors, parental mediation and adolescents' digital literacy. *BMC Public Health*, 24, 2932. <https://doi.org/10.1186/s12889-024-20284-4>

Mascheroni, G., Ólafsson, K. (2016). The mobile internet: Access, use, opportunities and divides among European children. *New Media & Society*, 18(8), 1657–1679. <https://doi.org/10.1177/1461444814567986>

Masterman, L. (1985). *Teaching the media*. London: Comedia.

Merdin, D. (2025). Theoretical framework of parental media mediation in early childhood. *Journal of Child Development and Education*, 1(1), 47–54.

Nathanson, A. I. (1998). Identifying and explaining the relationship between parental mediation and children's aggression. *Communication Research*, 25(2), 124–143. <https://doi.org/10.1177/009365098025002002>

Nathanson, A. I. (1999). Television violence and aggression: A developmental perspective. *Journal of Communication*, 49(3), 53–69. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1999.tb02822.x>

Nathanson, A. I. (2001). Parent and child perspectives on parental television mediation. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 45(2), 201–220. https://doi.org/10.1207/s15506878jobem4502_1

Nikken, P., De Graaf, J. (2013). Reciprocal relationships between parental media-
tion and children's media use. *Learning, Media and Technology*, 38(2), 215–230. <https://doi.org/10.1080/17439884.2012.662832>

Piaget, J. (1951). *The psychology of the child*. New York: Basic Books.

Piaget, J. (1972). *The principles of genetic epistemology*. London: Routledge & Kegan Paul.

Postman, N. (1982). *The disappearance of childhood*. New York: Delacorte Press.

Selak, Š., Horvat, J. S., Žmavc, M. (2025). Problematic digital technology use
measures in children aged 0–6 years: A scoping review. *JMIR Mental Health*, 12, e59869.
<https://doi.org/10.2196/59869>

Šramová, B. (2014). Media literacy and marketing consumerism focused on chil-
dren. *Journal of Media Education*, 5(2), 25–36.

Taylor, G., Sala, G., Kolak, J., Gerhardstein, P., Lingwood, J. (2024). Does adult-
child co-use during digital media use improve children's learning? *Educational Research
Review*, 42, 100614. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2024.100614>

Taylor, G., Westermann, G., Monaghan, P. (2024). Can 3-year-old children learn
verbs using an educational touchscreen app? *Frontiers in Developmental Psychology*, 6,
1429845. <https://doi.org/10.3389/fdyps.2024.1429845>

Valkenburg, P. M. (2004). *Children's responses to the screen*. Mahwah, NJ: Law-
rence Erlbaum Associates.

Valkenburg, P. M., Peter, J. (2013). The differential susceptibility to media effects
model. *Journal of Communication*, 63(2), 221–243. <https://doi.org/10.1111/jcom.12024>

Valkenburg, P. M., Piotrowski, J. T. (2017). *Plugged in: How media attract and af-
fect youth*. New Haven: Yale University Press.

Valkenburg, P. M., Beyens, I., Bij de Vaate, N., Janssen, L., Van der Wal, A. (2024).
Person-specific media effects. In T. Araujo, P. Neijens (Eds.), *Communication research
into the digital society*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 233–245. https://doi.org/10.5117/9789048560592_ch14

Van Dijk, J. (2005). *The Network Society: Social Aspects of New Media*. London:
Sage Publications.

Venkataswamy, S. (2025). I care for my child: Parental mediation of children's
digital consumption. *Cogent Social Sciences*, 11(1). <https://doi.org/10.1080/23311886.2025.2584877>

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Wartell, E., Pila, S. (2020). Piagetian accounts of child development in media re-
search. *Journal of Children and Media*, 14(4), 482–499.

Dejana B. Nešić

University of Niš
Innovation Center

Marko M. Đorđević

University of Kragujevac
Faculty of Education in Jagodina
Department of Social Sciences and Humanities

PARENTAL MEDIATION PRACTICES IN CHILDREN'S MEDIA USE IN THE DIGITAL ENVIRONMENT

Summary: The paper explores the perceptions of parents of upper-grade primary school pupils regarding their children's media habits, the content to which they are exposed, and the effects of media. The study emphasizes parental mediation strategies as mechanisms of protection, guidance, and socialization. The aim is to examine how parents understand their role in shaping children's media practices, with a focus on protection from inappropriate content, the educational function of media, and the selection of mediation strategies.

The theoretical framework of the paper is grounded in an examination of the challenges of the contemporary media environment, characterised by increased media use, technological change, and the transformation of traditional media. In this context, parents' mediating role between media content and children's experience is crucial for media socialization. The concept of media literacy is positioned as a key framework for understanding the relationship between children and media, while the three strategies of parental mediation (active mediation, restrictive mediation, and co-use) indicate that parental involvement encompasses not only the settings of boundaries but also active participation in the interpretation of media content. Special attention is devoted to contemporary "screen culture", in which television remains a significant medium within the family environment, yet its use is increasingly intertwined with online platforms, reshaping children's media socialization patterns.

The research was conducted using a combination of a survey (118 parents from one city and one village school) and focus groups with parents from both schools (8 participants in the village school and 10 in the city school). The quantitative component allowed for testing the hypotheses, while the focus groups provided a deeper understanding of attitudes and context, with both approaches complementing each other in the analysis of parental mediation.

The findings indicate that most children consume media equally on weekdays and weekends (82.2% of parental responses), most frequently children's programs (44.1%), followed by programs about animals and nature (39%). The majority of parents (89%) believe that children are often exposed to inappropriate content and that time spent with media should be limited. More than half of the parents (56.7%) agree that television programming contributes to children's better understanding of the world.

Qualitative findings indicate that parents strive to act as a key mediators through dialogue, personal example, and behavioral modeling, but face practical limitations (lack of time and children's technological superiority) as well as limited institutional support.

Attitudes towards media are ambivalent: while their educational potential is recognized, parents also emphasize the risks associated with harmful content and the negative impact of media on children's socialization.

The results point to the importance of improving parents' media literacy and developing integrated approaches to media education.

Keywords: media habits of children, parental mediation, media education, media literacy, process of socialization.